

Jokapäiväinen leipä on ihmisoikeus – ruokaturva uudelleen Suomen kehityspolitiikan kärkeen

Keskustan linjaus globaalin ruokaturvan edistämiseksi

Yhteenveto ja keskeiset näkökohdat

Riittävä ravitsemus on ihmiselämän elinehto. Ruuan saatavuus ja kyky hankkia välttämättömät elintarvikkeet, jokapäiväinen leipä, on myös kehityksen edellytys. Se on edellytys kehitykselle jokaisen yksilön kohdalla mutta laajemmin myös väestöryhmien ja kansakuntien osalta.

Ruokaturva, riittävä ravinto kaikille, on aina ollut keskeinen politiikan päämäärä eri maissa. Viime vuosikymmeninä ruokaturva on noussut myös yhdeksi kansainvälisen politiikan keskeisistä päämääristä. Se on edelleen sitä 2010-luvulla. Yhteisesti hyväksytyyn tavoitteeseen on vielä matkaa satojen miljoonien ihmisten kärsiessä edelleen aliravitsemuksesta tai akuutista nälänhädästä.

Riittävä ruokaturva on ihmisoikeus ja sen saavuttamiseksi on tehtävissä vielä paljon. Tavoitteen saavuttamiseksi nostetaan tässä raportissa esille muun muassa seuraavia seikkoja:

1. Yli 800 miljoonaa ihmistä kärsii edelleen aliravitsemuksesta, huolimatta siitä, että ravinnontuotannossa on viime vuosikymmeninä saavutettu hyviä tuloksia.
2. Kansainvälisessä politiikassa nälänhädän poistaminen ja aliravitsemuksen lievittäminen on nostettu keskeiseksi kehityspoliittiseksi tavoitteeksi.

Riittävä ravinto on todettu ihmisoikeudeksi. Ruokaturva on myös vuosituhatjulistuksen ensimmäinen kehitystavoite.

3. Ruokaturvan parantamista vaikeuttaa jo lähitulevaisuudessa paheneva niukkuus globaaleista voimavaroista. Viljelyalasta, vedestä sekä keskeisistä tuotantopanoksista, kuten öljypohjaisesta energiasta sekä lannoitteista tulee olemaan pulaa. Ilmaston lämpeneminen lisää tuotannon haasteita erityisesti maapallon keskivivöhykkeillä.
4. Maataloustuotanto on edelleen kehityksen avainsektori köyhimmässä maissa, etenkin Afrikassa. Yli puolet köyhien maiden työvoimasta työskentelee maataloudessa.
5. Noin puolitoista miljardia naista ja miestä työskentelee köyhien maiden pientiloilla. Heidän mahdollisuksistaan kehittää tuotantoa ja omaa osaamistaan riippuu globaalin ruokaturvan tavoitteiden saavuttaminen.
6. Erityisen tärkeässä asemassa ovat tässä suhteessa Afrikan naiset. Naiset vastaavat valtaosasta alueen ruuan tuotannosta, tuotteiden jalostuksesta ja jakelusta sekä päivittäisen ruuan valmistuksesta. Naisten oikeudellisen aseman heikkous on suurimpia pullonkauloja Afrikan maatalouden kehityksessä.
7. Köyhien maiden tuotannon kehittämisen suurin potentiaali löytyy heikon tuottavuuden, eli

alhaisten satotason nostamisessa. Satotason nostamiseksi on tehtävissä paljon. Yhtä suuri mahdollisuus liittyy tuotetun sadon hävikin vähentämiseen. Arvioiden mukaan heikon varas-
totilanteen ja heikkojen kuljetusolosuhteiden vuoksi jopa 40 prosenttia sadosta pilaantuu.

8. Eri maissa harjoitettuun politiikkaan voidaan vaikuttaa. Keskeistä on luoda suotuisat kehittä-
mis- ja investointiolosuhteet viljelijöille.
9. Suotuista ruokaturvan kehitys on kokonaisvaltai-
nen asia. Maataloustuotanto on avainasemassa, mutta yhtä tärkeää on, että ympäröivän maaseu-
dun ja myös markkinoiden kehityksestä hu-
lehditaan. Harjoitetun talous-, alue- ja maatalo-
uspolitiikan ohella esimerkiksi infrastruktuurin
kehittäminen on tärkeää. Tämä tarkoittaa myös
palvelujen parantamista aina terveydenhoidosta
ja ammatillisesta koulutuksesta rahoitukseen ja
viljelijöiden järjestäytymiseen.
10. Kansainvälinen ympäristö merkitsee paljon köy-
hyiden poistamisessa ja ruokaturvan paranta-
misessa. Useat köyhät maat ovat myös ruuan
osalta riippuvaisia tuonnista. Toisaalta vienti-
mahdollisuudet luovat tuloja. Tarvitaan reilun
kaupan pelisääntöjä. Kansainvälisiä pelisääntöjä
tarvitaan myös maan hankinnassa ja hyödyntä-
misessä. Monet vauraat maat korvaavat nykyi-
sin ruuan tai uusiutuvan energian oman maan
tuotantoresurssien puutetta hankkimalla maata
köyhistä maista.
11. Suomella on ensisijainen velvollisuus huolehtia
omin resurssein oman maan ruokaturvan kehit-
tämisestä ja ylläpitämisestä. Myöskään vastuuta
hankitun tai kulutetun ruuan ympäristövaikutuk-
sista tai eettisesti kestävästä tuotantotavoista ei
voi sysätä muiden maiden harteille.
12. Suomella on paljon annettavaa ruokaturvan ke-
hittämiseen köyhissä maissa. Omaan kokemuk-
seen, koulutukseen ja tutkimukseen perustuvaa
asiantuntemusta käytetään kehityspolitiikassa
hyväksi aivan liian vähän. Ruokaturva on nostet-
tava uudelleen Suomen kehityspolitiikan kärkeen.
Tarvitaan strategia ja institutionaaliset puitteet,
joiden turvin Suomi voi nousta globaalin ruoka-
turvapolitiikan edistäjien eturiviin. Tähän tulisi
sitoutua yhtä vaalikautta pidemmäksi ajaksi.

Ravinnon riittävyys globaali huolenaihe

Ravinnolla on erityinen merkitys ihmisen elämälle. Riittävä, monipuolinen ja laadultaan korkeatasoinen ravinto on perusta elämän jatkumiselle, sekä fyysi-
selle että inhimilliselle kehitykselle. Näin on aina ollut ja tulee myös tulevaisuudessa olemaan.

Ravinnontuotannon kehitys on viimeisen 40 – 50 vuoden aikana ollut maailmanlaajuisesti menestys-
tarina. Vuodesta 1960, josta asti vertailukelpoisia tilastoja on olemassa, ruuantuotanto on yli kol-
minkertaistunut. Maapallon väestö on sinä aikana lisääntynyt 3 miljardista noin 7 miljardiin, eli 2,3 -ker-
taiseksi. Maapallon väestöstä kärsii kuitenkin edel-
leenkin noin 850 miljoonaa henkeä aliravitsemuk-
sesta sekä akuutin nälänhädän uhasta. Puutteellinen ravitsemus koskee vielä suurempaa joukkoa ihmisiä.

Puutteellinen ravinto tai krooninen aliravitsemus joh-
taa sairauksien ja kuolemanvaaran ohella yksilöiden fyysisen ja inhimillisen kehityksen vajavaisuuteen. Aliravittu ihminen ei voi koskaan saavuttaa hänelle
syntymässä suotuja mahdollisuuksia. Yleisemmin tarkasteltuna tämä puute on suurimpia kehityksen esteitä, erityisesti köyhimmässä maissa.

Riittävä päivittäinen ravinto on todettu kansainvä-
lisisissä sopimuksissa ja julkilausumissa keskeiseksi ihmisoikeudeksi. YK:ssa tämä todettiin yksiselittei-
sesti Taloudellisten, sosiaalisten ja sivistyksellisten oikeuksien (TSS) julistuksessa vuonna 1966. Äärim-
mäisen köyhyyden poistamisen ohella riittävä ravinto on keskeisimpiä ihmiskunnan kehitystavoitteita. Tämä on todettu myös vuoden 2000 Vuosituhattulijulis-
tuksessa.

On lukuisia syitä, miksi tavoitteita ei ole saavutettu. Jäljempänä paneudutaan niihin ja niiden poistami-
seen lähemmin. Aluksi on kuitenkin syytä korostaa, että tavoitteiden saavuttamisen haaste on uudella tavalla vaikeutumassa. Tämä muutos näkyy jo elin-
tarvikkeiden maailmanmarkkinahinnan kohoamisena ja voimakkaana heilahteluna.

Pitkään jatkuneen hintojen alenemisen trendin kään-
tyminen johtuu ruuan kysynnän ja tarjonnan olosuh-
teiden muuttumisesta. Ja tämä muuttunut tilanne
lienee pysyvä 1900-luvun jälkipuoliskoon verrattuna.

Ihmisiä on jo niin paljon ja ihmisen toiminnan laajuus niin mittavaa, että se on johtanut muutoksiin ekosysteemin toimintaedellytyksissä ja kestävyudessa. Maapallon väestömäärä lisääntyy edelleen, ja ylittää 9 miljardia vuoteen 2050 mennessä.

Väestönlisäys ei ole ainoa resurssien riittävyysongelman syy. Yhtä suuri syy löytyy laaja-alaisesta elintason noususta. Muutos globaalissa ostovoimassa on nyt nopeaa. Kun hyvätuloisia oli vielä 1990-luvulla ehkä vain runsas miljardi henkeä, nykyinen lukumäärä lienee 2 – 3 miljardia. Talous kasvaakin erityisesti väkirikkailla alueilla, ennen kaikkea Aasiassa, missä elää yli puolet maapallon väestöstä. Suotuisa talouskehitys nostaa ihmisiä pois äärimmäisestä köyhyydestä. Tavoiteltu elintason nousu kohottaa myös elintarvikkeiden kysyntää väestön lisääntymistä nopeammin.

Samaan aikaan tuotannon lisäämisedellytykset ovat muuttumassa yhä haastavammiksi. 1900-luvulla ruuantuotannon kasvu saatiin aikaan keinolannoitteiden käyttöä lisäämällä, satoisampia lajikkeita ja tuottavampia tuotantoeläimiä jalostamalla, kasvi- ja eläintautien torjunnalla, siirtymällä yhä enemmän keinokasteluun sekä yleisesti tuotanto- ja viljelytekniikkaa kehittämällä. Vastaavia hyppäyksiä ei enää ole odotettavissa. Päinvastoin, jos ennusteet fossiilisten polttoaineiden, esimerkiksi öljyn hinnoista toteutuvat, tuotannon lisäykseen kemiallisilla panoksilla ja koneistamalla ei ole entisiä mahdollisuuksia. Kasteluvedestä tulee kaikissa vaihtoehdoissa merkittävä kehityksen pullonkaula jo lähimmän kahdenkymmenen vuoden kuluessa. Edessä on siis erilainen resurssien niukkuus kuin mihin totuttiin edellisen vuosisadan jälkipuoliskolla.

Aivan uudenlaisen elementin kokonaisuuteen tuo ilmaston lämpeneminen. Sen vaikutukset maapallon ruuantuotannon mahdollisuuksiin ovat vielä vaikeasti ennustettavia. Nykyisen käsityksen mukaan kuumuuden ja kuivuuden voimistuminen maapallon keskivyöhykkeillä heikentää näillä alueilla viljelyolosuhteita ja alentaa satotasojä. Jos ja kun näin käy, muutoksen vaikutukset kohdistuvat voimakkaimpina maihin, joiden tilanne on jo nyt vaikea tai haavoittuva. Kuivuusvyöhykkeen laajentuminen pohjoiseen ja etelään voi vaikuttaa tuotanto-olosuhteisiin myös niissä maissa, jotka ovat nykyisin suuria tuottajia ja myös viejiä. Tällöin on kyse Yhdysvaltojen eteläosista, Australiasta ja myös Välimeren pohjoispuolen maista Euroopassa.

Vuosien 2007 – 2008 elintarvikekriisi synnytti poikkeuksellisen suuren poliittisen aktiviteetin maailman elintarvikemarkkinoiden ongelmien voittamiseksi. Teollisuusmaissa kiinnitettiin erityistä huomiota hintojen nousuun ja heilahteluun. Monet elintarvikkeiden viennistä ja etenkin tuonnista riippuvat maat reagoivat kiristämällä kauppapolitiikkaa, jopa vastoin WTO-sopimuksia. Tärkeää tulevaisuuden kannalta on, ettei asiaa unohdeta markkinoiden tilapäisesti helpottaessa, sekä että muistettaisiin aina, ettei hyväksytyistä kehityspoliittisista tavoitteista aliravitsemuksen poistamiseksi köyhissä maissa luovuta, ei kansainvälisesti eikä myöskään Suomessa.

Maatalous kehityksen avain köyhissä maissa

2000-luvun tärkeimpiä väestömuutoksia on kaupunkien väkimäärän kasvu maaseudun kustannuksella. Vuonna 2007 kaupungeissa asuvien määrä ylitti ensimmäisen kerran maalla asuvien lukumäärän. Väestöennusteiden mukaan maaseudun väestön kokonaismäärä pysyy noin kolmessa miljardissa, kun kaupunkien väkiluku nousee yli kuuden miljardin.

Ennustetusta väestömuutoksesta huolimatta useimpien köyhien maiden tilanteeseen vaikuttaa lähivuosikymmeninä eniten maatalouden ja siihen liittyvien elinkeinojen kehitys. Tämä johtuu maiden vaiheesta, missä maatalouden osuus työllisyydestä on muita sektoreita suurempi ja osuus myös kansantuotteesta korkea. Köyhissä maissa maatalouden kansantuoteosuus on yleisesti 25 – 30 prosentin luokkaa. Vielä tärkeämpää on, että maatalouden osuus työllisyydestä on Etelä-Aasiassa ja Saharan eteläpuolisessa Afrikassa 50 – 60 prosenttia kokonaistyöllisyydestä. Vähiten kehittyneissä maissa maatalouden osuus kokonaistyöllisyydestä on jopa kaksi kolmasosaa.

Suuri osa maatalousväestöstä sekä myös maaseudun tilattomasta väestöstä myös kuuluu maapallon äärimmäisessä köyhyydessä elävään väestönosaan. Jopa 70 % äärimmäisessä köyhyydessä elävistä asuu maaseudulla. Näin ollen maatalouden ja sen välillisesti luoman työllisyyden ja tulojen nousu on katsottu olevan tärkein tekijä äärimmäisen köyhyyden vähentämisessä.

Ruokaturvan tulevan kehityksen ja äärimmäisen köyhyyden eliminoinnin kannalta tilanteen tekee haastavaksi, että maapallon väkiluku kasvaa juuri niillä alueilla, joilla ruokaturvatilanne on heikoin, toisin sanoen Saharan eteläpuolisessa Afrikassa ja Etelä-Aasiassa. Afrikan väestön kokonaismäärä on juuri ylittänyt miljardin. Väestö lähes kaksinkertaistuu seuraavan 30 vuoden aikana, eli nousee vuoteen 2040 mennessä jo noin 2 miljardiin.

Afrikan nuoren ja kasvavan väestön ruokaturvan takaaminen, eli riittävän ravinnon saanti, tulee olemaan jättitehtävä, ei vain alueen maille itselleen, vaan myös kansainväliselle yhteisölle. Euroopalle se on ensisijaisen tärkeä tehtävä myös oman edun vuoksi. Pohjois-Afrikan ja myös Saharan eteläpuolisen Afrikan väestöpaine purkautuu Välimeren yli pohjoiseen, jos väestöllä ei ole riittäviä toimeentulomahdollisuuksia omissa maissaan.

Afrikan ruokaturvan kehittämisessä on suuret mahdollisuudet, jos maat kansainvälisen yhteisön tuella pystyvät poistamaan ravinnontuotannon pullonkauloja ja kehityksen ongelmia. Potentiaalia on erittäin paljon. Latinalaisen Amerikan ohella Saharan eteläpuolisessa Afrikassa on vielä mahdollista laajentaa merkittävästi viljelyalaa, vaikka ehkä helpoimmin ja halvimmalla viljelyyn saatava maa onkin jo käytössä. Suurin kehityspotentiaali on kuitenkin toisaalla. Monessa Afrikan maassa viljelyn tuottavuus, satotaso on erittäin alhainen. Viljan hehtaarisadot ovat vain vähän yli 1000 kiloa hehtaarilta, kun kehittyneissä maissa sato voi hehtaaria kohden olla jopa 10 000 kiloa. Näin ollen Euroopassa kuten jo Aasiassakin tuottavuus on moninkertainen moneen Afrikan maahan, ja moneen muuhunkin köyhään maahan verrattuna.

Pienten perheviljelmien ja naisten aseman parantaminen keskeisintä

Nykyisin noin 1,5 miljardia kehitysmaiden miestä ja naista tekee työtä ja saa toimeentulonsa 400 miljoonalla alle kahden hehtaarin tilalla. Unohtaa ei sovi myöskään niitä jo 800 miljoonaa urbaania viljelijää, jotka tuottavat merkittävän osan ravinnosta kaupungeissa ja taajamissa. On laskettu, että perheviljelmät

kaiken kaikkiaan tuottavat jopa 70 prosenttia ravinnosta maailmassa. Niinpä vuosi 2014 on nimetty pienten perheviljelmien vuodeksi. Näiden ihmisten ja viljelmien tilanne ja kehitys tulevat olemaan avaintekijä ruokaturvan kehitykselle erityisesti Afrikassa ja myös muualla köyhissä maissa.

Pienten perheviljelmien kehityksen ongelmat ovat kahtaalla. Ensinnäkin maatalouden tuottavuus on – kuten todettiin – erittäin alhainen, koska köyhillä viljelijöillä ei ole ollut varaa investoida tuotannon kehittämiseen, jalostukseen eikä markkinointiin, eikä myöskään oman ammattitaidon kehittämiseen. Toiseksi, varsinkin Afrikassa tuotanto, jalostus ja jakelu ovat erittäin paljon naisten varassa. Naisten heikon oikeudellisen aseman vuoksi kehittämistyö edistyy hitaasti. Naisilla ei kansainvälisesti hyväksytyistä sopimuksista huolimatta ole useinkaan täyttä oikeutta viljelymaan tai tuotantovälineiden omistukseen eikä perimiseen. Näin se osapuoli, jonka työpanos on keskeinen, ei voi osallistua täydellä panoksella päätöksiin, joilla tuotantoa, jalostusta ja markkinointia kehitetään.

Naisten aseman edistäminen maataloudessa törmää kehitysmaissa moniin kulttuurisiin ja traditioista johtuviin esteisiin. Esteistä huolimatta kansainvälisen kehityspoliitikan on pyrittävä poistamaan näitä rajoituksia. Esikuvat ja käytännön toimet ovat usein parhaita keinoja muutoksen aikaansaamiseen. Esikuvien luomiseksi tarvitaan käytännön yhteistyöhankkeita, ei vain julistuksia tai ulkopuolista rahoitusta. Kyse on usein myös lainsäädännöllisistä esteistä. Kansainvälinen yhteisö voi tukea paikallisia kansalaisjärjestöjä ja jakaa tietoa parlamentaarisille poliittisten päätösten tärkeydestä rajoitusten purkamisessa.

Pienviljelijöiden mahdollisuus tasapuoliseen neuvotteluasemaan paikallisten tuotteiden välittäjien tai kansainvälisten ostoketjujen kanssa on myös heikko. Erityisen heikko tilanne on maissa, missä omistusolet ovat sekavat, ja maissa, joissa kansainvälinen suuri raha hankkii viljelyalueita muuhun tarkoitukseen kuin paikallisen väestön ruokaturvan ylläpitämiseen ja turvaamiseen.

Tärkeimpiä keinoja viljelijöiden aseman vahvistamisessa on tuottajien järjestäytyminen joko tuottajaliittojen tai osuuskuntien kautta. Tässä toiminnassa viljelijät tarvitsevat paljon taloudellista ja käytännöllistä tukea, muun muassa valvontaa.

Harjoitettuun politiikkaan on syytä vaikuttaa

Monessa köyhässä kehitysmaassa maataloustuotannon ja siten maaseudun kehityksen asema on ollut vaikea, koska hyvin monessa maassa maataloutta ei poliittisesti tueta. Käytäntö on pikemminkin ollut päinvastainen. Maataloustuotanto on ollut sektori, mistä voimavaroja on pyritty siirtämään muihin elinkeinoihin ja kaupunkeihin, muun muassa verotuksen ja vientimaksujen keinoin. Vasta 2000-luvun alkuvuosina politiikan suunta muuttui.

Tärkeimpiä käännekohtia oli Afrikan maiden vuoden 2003 Maputon julistus, jossa maat sitoutuivat sijoittamaan maatalouden kehittämiseen vuosittain varat, jotka vastaavat 10 prosentin osuutta valtion budjetista. Tämä on toteutunut käytännössä vain osittain. Keskimäärin Afrikan maat käyttävät budjettivaroista 5 – 6 prosenttia maatalouden kehittämiseen. FAO:n arvioiden mukaan tilanne on tavoitteiden mukainen seitsemässä tutkituista 45 Afrikan maasta ja tusinassa kehitys on menossa oikeaan suuntaan. Yli puolessa tilanne ei ole olennaisesti parantunut julistuksista huolimatta.

Myöskään kansainväliset kehitysapuseritykset eivät ole viime vuosikymmeninä kehittyneet suotuisasti. Maatalouden osuus putosi kansainvälisen kehitysavun rahoituksessa 1980-luvun noin 20 prosentista alle 5 prosenttiin 2000-luvun alussa. Aliravittujen aseman parantamista ei siten enää pidetty harjoitetussa kehityspolitiikassa kovin tärkeänä. Vuosien 2007 – 2008 elintarvikekriisi sai aikaan käänteen. Maatalouden osuus on noussut muutaman prosenttiyksikön ja kokonaissumma yli kaksinkertaistunut, noin 4,5 miljardista dollarista 10,5 miljardiin dollariin vuonna 2011. OECD-maiden kehitysapurahoitus oli tuona vuonna kaikkiaan 134 miljardia dollaria.

Maatalouden kehittämiseen ja ruokaturvaan luvatuista apurahoitustavoitteista tulee pitää kiinni. Ruokaturvan kannalta ovat kuitenkin vielä tärkeämpiä ne olosuhteet, joissa viljelijät ja erityisesti pienviljelijät toimivat. Ratkaisevaa toisin sanoen on, onko maatalouden investointi- ja kehittämissympäristö suotuisa vai ei. FAO vertasi 76 köyhän ja keskituloisen kehitysmaan rahoitusvirtoja maatalouden kehittämiseen. Kun ulkomainen kehitysapu oli muutaman miljardin luokkaa, ja samoin suorat ulkomaiset investoinnit, kotimaiset

julkisen sektorin investoinnit puolestaan noin 40 miljardia dollaria, niin viljelijöiden omat sijoitukset olivat lähes 180 miljardia dollaria. Kehityspolitiikkaa suunniteltaessa ja toteutettaessa on siten ratkaisevaa, miten tuottajien investointi- ja kehittämistoimintaan tähtäviä olosuhteita pystytään edistämään.

Edellä mainittujen seikkojen - naisten aseman vahvistaminen maatalouden päätöksenteossa ja tuottajien järjestäytymisen edistäminen - ohella keskeisiä tekijöitä, joita politiikan toteuttamisessa tulee ottaa huomioon, ovat viljelijöiden mahdollisuudet kontrolloida tuotannontekijöitään, maata, vettä, metsää ja siemenviljaa. Tärkeitä seikkoja ovat myös ammatillinen koulutus, tiedonvälitys ja tiedon saanti, sekä rahoituksen ja luotonsaannin turvaaminen.

Ruuantuotanto ei kehity tyhjiössä – maaseudun elinvoimaisuus on tärkeää

Maatalouden kehitys on vahvin taloudellista kasvua ja köyhyyden vähentämistä edistävä voima köyhimmässä kehitysmaissa. Maatalouden suotuisa kehitys ei kuitenkaan synny tyhjiössä. Maatalouden investointien kasvulle on luotava edellytykset julkisen vallan talous- aluekehitys- ja maatalouspolitiikalla. Maaseudun elinvoima on keskeinen edellytys ruokaturvan suotuisalle kehitykselle myös kehitysmaissa.

Hyvä toimintaympäristön kehitys vaatii lukuisia tekijöitä, joihin voidaan vaikuttaa sekä kunkin maan omalla politiikalla että kansainvälisellä tuella. Kun tarkastellaan Afrikan tilannetta, hyvin suuri osa tuotannosta syntyy tiloilla, joilta ei ole edes kunnan tieyhteyttä markkinoille. Teitä ja kuljetusvälineitä tarvitsevat sekä tilat tuotannon kehittämiseksi, mm. tuotantopanosten hankkimiseksi tilalle, että toisaalta tuotteiden saamiseksi markkinoille. Tiet ja kuljetusyhteydet ovat ratkaisevan tärkeitä. Yhtä tärkeitä ovat nykyisin sähkö- ja muut energiaverkot, vesihuolto, sekä digitaali- ja puhelinyhteydet. Kännykkäyhteyksien leviäminen myös Afrikkaan on yksi voimakkaimmin kehitystä edistäviä muutostekijöitä. Kännykät ja muut sähkö- tai elektroniikka laitteet vaativat energiaa, jota esimerkiksi Afrikassa voitaisiin hyvin saada

suoraan auringonvalosta, jos keräimien asentamiseen panostetaan riittävästi.

Afrikan ja myös monien muiden kehitysmaiden ruokaturvan parantamisen suurimpia puutteita on suuri tuotettujen ravintoraaka-aineiden hävikki niiden pilaantuessa heikkojen tai puuttuvien varastojen sekä kylmäkuljetusketjujen vuoksi. Kun hävikki voi olla jopa 40 prosentin luokkaa, helpoin ja nopein tapa parantaa ruokaturvaa olisi varastoinnin ja kuljetuksen kehittäminen.

Vastaavanalainen kehittämistarve koskee ravinteiden ja tuotantopanosten tehostuvaa käyttöä ravinnon tuotantoketjussa. Useimmilla köyhillä mailla ei ole varaa teollisuusmaiden tasoiseen ostopanosten käyttöön. Afrikassa keinolannoitteiden käyttö on nykyisin vain muutama kilo hehtaaria kohden, kun vastaava luku voi kehittyneissä maissa olla toista sataa kiloa. Samaan aikaan, kun tuotteiden ja tuotantopanosten, mm. lannoitteiden hävikkiä pyritään pienentämään, tulisi panostaa resurssien tehokkaiseen käyttöön yleensä.

Luonnonresurssien, toisin sanoen maan, ravinteiden ja veden käyttöä tehostettaessa tulisi hyödyntää myös paikallisia, vanhoja viljelymenetelmiä silloin, kun niiden tiedetään olevan ympäristöystävällisiä ja taloudellisesti edullisia viljelijäväestölle. Tietoa ja osaamista tulisi kuitenkin välittää aina silloin, kun se parantaa tuottavuutta ja on ekologisesti kestävä. Jos ja kun ei ole varaa merkittävästi lisätä ostopanoksia, mm. luomuviljelyn suosima ravinnekierto voisi parantaa hehtaarisatoja merkittävästi.

Tasapainoinen ja dynaaminen aluekehitys ei ole vain maaseudun ja maatalouden kannalta välttämätön. Myös kaupunki- ja taajamaväestön ruokaturva sekä huoltovarmuus ovat tärkeitä sekä yhteiskunnallisesti että inhimillisesti. Vuosien 2007 – 2008 elintarvikekriisin seuraukset olivat rankimmat kaupunkien köyhän väestön keskuudessa. Osaltaan suotuisa maaseutukehitys hillitsee väestön siirtymistä maaseudun köyhyydestä slummien kurjuuteen.

Kansainvälisen kaupan ja kauppapolitiikan toimilla on merkitystä ruokaturvalle

Kansainvälistä kauppaa ohjaavat erilaiset kauppaja taloussopimukset, esimerkiksi EU-maiden kesken, kahden- ja monenväliset vapaakauppasopimukset sekä ennen kaikkea Kansainvälisen kauppajärjestön, WTO:n säännöstö. WTO:n edeltäjän GATT:n ja WTO:n toimesta on kansainvälistä kauppaa liberalisoitu alentamalla tulleja ja poistamalla tuonnin esteitä. Maataloustuotteet ovat olleet keskeisesti mukana GATT:n ns. Uruguayn kierrokselta asti. Uruguayn kierros päättyi vuonna 1994 ja sen päätöslauselmien mukaan myös elintarvikkeiden ja maataloustuotteiden kaupassa luovutaan määrällisistä rajoituksista ja alennetaan tuontitulleja.

Kaupan vapauttamista on pyritty jatkamaan vuonna 2001 aloitetulla ns. Dohan neuvottelukierroksella. Lähtökohtaisesti myös maataloustuotteiden kaupalle asetettiin kovat liberalisointitavoitteet. Neuvotteluisissa ei ole kuitenkaan tässä suhteessa päästy tuloksiin, koska globaalin talouden voimasuhteet ja myös elintarviketurvan tilanne on olennaisesti muuttunut.

Vuosien 2007 – 2008 elintarvikkeiden hintakriisi johti itse asiassa siihen, että hyvin monet maat alkoivat soveltaa maataloustuotteiden ulkomaankaupassa uusia säätelytoimia. Tavoitteena oli kotimaan elintarvikehintojen vakauttaminen sekä hintojen nousun hillintä. Elintarvikekriisi oli johtanut vakaviin poliittisiin mielenosoituksiin ja häiriöihin lukuisissa maissa. Voidaan sanoa, että elintarvikekriisi osaltaan vaikutti vuonna 2010 alkaneen arabikevään syntyyn, missä useissa arabimaissa poliittinen valta vaihtui.

Elintarvikekriisi muutti siten kauppapolitiikan painopistettä. Kaupan katalysoiman talouskasvun korostamisen rinnalla alettiin kiinnittää huomiota ruuan saatavuuden ja kotimarkkinahinnan kohtuullisuuden turvaamiseen. Yleisesti voidaankin hyväksyä, että erityisesti köyhillä mailla on oikeus säilyttää kohtuullinen suoja oman maan maatalouden kehittämiseksi.

Monissa köyhissä maissa elintarvikemarkkinoiden suurin ongelma on riittävän ruokaturvan ylläpitäminen omalle väestölle, ei niinkään vientimarkkinoiden

valtaaminen. Tilanne todennäköisesti vain vaikeutuu Afrikassa ja monessa Etelä- Aasian tai Lähi-idän maassa, joissa elintarvikkeiden tuonti kasvaa väestön lisääntyessä. Periaatteellisesti on kuitenkin lähdeittävä siitä, että jokaisella maalla on oikeus ja myös velvollisuus omaan ravinnontuotantoon, sekä vastuu oman maan kansalaisten ruokaturvasta.

Kaikilla mailla ei kuitenkaan ole edellytyksiä, tai ne ovat heikot, tuottaa riittävästi ruokaa oman maan tarpeisiin. Viljelyalan puute, vaikeat ja vaihtelevat sääolot tai niukat vesivarat ovat pahimpia pullonkaloja. Kansainvälinen kauppa on tällöin välttämätöntä riittävän ruuan turvaamiseksi väestölle.

Elintarvikkeiden vienti voi toimia myös taloudellisen kasvun edistäjänä, jos maalla on kyky tuottaa ylijäämää. Näin onkin ollut laita esimerkiksi Latinalaisen Amerikan maista Brasiliassa ja Argentiinassa, tai Aasiassa Thaimaassa. Lukuisat köyhät maat ovat lisäksi useiden maataloudessa tuotettujen perus- hyödykkeiden, kuten kahvin, kaakaon, teen, sokerin, puuvillan ja monien muiden kuitujen viejiä. Perus- hyödykkeiden kauppa vähiten kehittyneistä maista EU-alueelle on tulleista ja tuontikiintiöistä vapaata, mutta vaikutus viejämaiden talouskasvuun on kuitenkin jäänyt vähäiseksi. Useimmilla köyhillä mailla ei ole näköpiirissä merkittävää potentiaalia myöskään elintarvikkeiden viennin lisäämiseen. Kansainvälisessä maatalouskaupassa tulee korostaa jatkossa reilun kaupan periaatteita. Kahdenvälisen sopimusten ohella on edelleen korostettava monenvälisen, multilateraalisten sääntöjen tärkeyttä. Niiden turvin voidaan parhaiten ottaa huomioon köyhimpien maiden tarpeet.

Maailman ruokamarkkinat kaipaavat yhteisten pelisääntöjen vahvistamista

Vuosien 2007 – 2008 elintarvikemarkkinoiden hintakriisi ja maataloustuotteiden hintojen jääminen aikaisempaan verrattuna korkealle tasolle sekä edessä nähtävissä olevat uhkatekijät ovat muuttaneet monta asiaa kansainvälisillä elintarvikemarkkinoilla. Oman

väestön tarvitseman ruuan saatavuuden turvaaminen on noussut vientimarkkinoiden valtaamista tärkeämmäksi. Tämä näkyy ryntäyksenä moniin kehitysmaihiin, esimerkiksi Afrikkaan, mistä Aasian ja Lähi-idän rikkaiden maiden yritykset ovat joko vuokranneet tai ostaneet viljelymaata omaan käyttöön. Arviot hankittujen pinta-alojen suuruudesta nousevat kymmeneen miljooniin hehtaareihin.

Viljelyalan hankkiminen vieraan maan alueelta on monitahoinen asia. Se ei yleensä ole laitonta, vaan isäntämaan hallituksen tai maanomistajien siunaamaa. Parhaimmillaan hankinnat johtavat uusiin investointeihin köyhien maiden maatalouteen ja tuotantoa tukevaan infrastruktuuriin. Tämä voi olla nopea tapa siirtää kehittyneitä tuotantoteknologioita kipeästi tarvitseville.

Mittasuhteiltaan suuren luokan toiminnalla on myös vaaransa ja haittavaikutuksensa. Syntyvää elintarviketuotannon lisäystä ei suinkaan ole tarkoitettu paikallisen väestön käyttöön, vaikka alueella voi vallita ruuasta pula tai väestöllä jopa laajaa aliravitsemusta. Maanomistusolot ovat useissa köyhissä maissa myös puutteelliset tai sekavat, joten on vaara, että paikalliset viljelijät syrjäytetään viljelyalueilta, joilla he ovat asuneet ja eläneet sukupolvien ajan. Monet esimerkit ovat osoittaneet, että kiihtyvään maanhankintaan ja luonnonvarojen hyödyntämiseen köyhissä maissa liittyy myös lisääntyvä korruptio. Sen vaikutukset maiden pitkän aikavälin kehitysedellytyksiin voi usein olla tuhoisa.

Laajamittaisen maanhankinnan ja maakauppojen seuraukset voivat loukata ihmisoikeuksia tai muodostua myös poliittisesti tulenaroiksi. Näiden tilanteiden välttämiseksi kansainvälisiin maakauppoihin on luotava hyväksytyt pelisäännöt, ja kansainvälisten alan yhteisöjen, esimerkiksi YK:n maatalousjärjestön FAO:n asiantuntemusta tulisi käyttää ristiriitatilanteiden välitysmiehenä.

Kilpailu niukaksi käyvistä resursseista heijastuu maataloustuotteiden markkinoihin myös välillisesti. Kun energiahinnat ovat nousseet raakaöljyn kallistuessa ja kun ilmastopolitiikan vuoksi suositaan siirtymistä uusiutuviin energialähteisiin, paine elintarviketoihin kasvaa. Suuri osa sekä sokeriruon sadosta että maissisadosta käytetään liikennepolttoaineena käytetyn etanolin valmistamiseen. Myös merkittävä osa kasviöljysadosta päättyy energiakäyttöön. Näin

ollen useita prosentteja maailman viljelyalasta on siirtynyt ravintoraaka-aineiden tuottamisesta hyödynnettäväksi energiasektorilla. Kilpailu niukasta viljelyalasta johtaa osaltaan ruuan hintojen nousuun. Bioenergialla ja -polttoaineilla voi toisaalta olla myös positiivisia vaikutuksia köyhien maiden maaseudun kehitykselle ja energiaomavaraisuudelle. Uusiutuvan energianpolitiikan on kuitenkin oltava johdonmukaista, jotta ruokaturva ei vaarannu.

Elintarvikkeiden hintakriisin kanssa samaan aikaan ilmennyt finanssimarkkinoiden kriisi johti spekulatiivisen rahan siirtymiseen elintarvike- ja raaka-ainepörsseihin. Asiantuntijoiden arviot siitä, että oliko tämä omiaan nostamaan elintarvikkeiden kansainvälisiä hintoja, ovat vielä ristiriitaisia. Voidaan kuitenkin pitää varmana, että spekulatiiviset sijoitukset ovat lisänneet hintojen heilahtelua.

Suomen erityistehtävät ja velvollisuudet – Suomen toimenpiteillä on kauaskantoiset vaikutukset

Suomella on ruokaturvan suhteen sama ensisijainen vastuu kuin muillakin itsenäisillä kansakunnilla, toisin sanoen velvollisuus huolehtia sekä määrältään että laadultaan riittävästä ravinnon saatavuudesta oman maan väestön tarpeisiin. Suomella on oman historiansa perusteella muistissa myös ne ajat, jolloin on ollut pulaa ruuasta, jokapäiväisestä leivästä.

Suomen oman maan ruokaturvan taso on korkea. Se perustuu korkeaan alkutuotannon omavaraisuuteen keskeisissä tuoteryhmissä, kotimaiseen jalostuskapasiteettiin ja keskeisten sektoreiden hyvään toimintakykyyn. Tämän valmiuden säilyttäminen edellyttää elintarvikesektorin kannattavuuden ja kilpailukyvyyn säilyttämistä.

Oman maan elintarvikehuollon rakentuminen ensisijaisesti tuonnin varaan kilpailisi Suomea selvästi köyhempien maiden tuontitarpeen kanssa. On mitä ilmeisintä, että lukuiset köyhät maat joutuvat vielä pitkään, yhteisistä kehittämissponnisteluista huolimatta, turvautumaan myös ulkomailta saataviin elintarvikkeisiin. Lisäksi Suomen on kannettava itse

vastuu tuotetun ja kulutetun ruuan ympäristövaikutuksista sekä eettisesti kestävästä tuotantotavoista -emme saa sysätä niitä toisten maiden harteille.

Monien kehitysmaiden asiantuntijoiden ja päättäjiä mielenkiinto kohdistuu Suomeen, ei vain rahoituksen antajana, vaan ennen kaikkea esimerkkinä siitä, kuinka köyhä, luonnonvaroista riippuva maa kehittyi muutamassa vuosikymmenessä eturivin maaksi maailmassa. Suomella ja suomalaisilla asiantuntijoilla on näin ollen paljon annettavaa käytännön kehitysongelmien ratkaisemisessa. Suomen vahvuuksia on ollut pitkäaikainen panostus koulutukseen, laaja kansalaistoiminta sekä siihen nojaava demokratia ja hallinto sekä vahvat kansalliset instituutiot. Valta-kunnallisen politiikan tähtäimenä on aina ollut maan määrätietoinen kehittäminen tasapainoisesti ja tasa-puolisesti. Kokemuksen ja esikuvien lisäksi suomalaiset kehitysasiantuntijat ovat valmiit yhteistyöhön ja vuorovaikutukseen ilman siirtomaa-ajan rasitteita.

Ruokaturvapolitiikan kärki tulisi suunnata suomalaisen kokemuksen, organisatorisen osaamisen, viljelijöiden järjestäytymisen, elintarvikealan tutkimuksen sekä neuvonnan asiantuntemuksen tarjoamiseen myös kehitysmaiden käyttöön. Tämän knowledge- ja knowhow -osaamisen hyödyntäminen Suomen kehityspolitiikassa on nykyisin riittämätöntä. Tarvitaan myös valmiuksia auttaa akuuttien ravitsemus- ja nä-länhätäkriisien kohteeksi joutuneita köyhissä maissa.

Viime kädessä tarvitaan selkeä ja pitkäjänteinen näkemys Suomen roolista globaalien ravitsemus- ja ruokaturvakysymysten hoitamisessa. Ruokaturva on nostettava uudelleen Suomen kehityspolitiikan kärkeen. Se tarkoittaa useimmiten hyvin käytännön-läheistä toimintaa ja politiikkaa. On selvitettävä, mitä meillä on annettavaa ja mitä Suomi haluaa tehdä omassa maassa ja kansainvälisesti. Suomi voisi ottaa globaalin ruokaturvan edistäjän roolin. Tähän tulisi sitoutua yhtä vaalikautta pidemmäksi ajaksi.